

I folkets skole slog man da børn

Skrevet af Bodil Jensen, Torsdag d. 17. august 2017

I august for 50 år siden blev det forbudt lærerne at slå børnene i skolen. Indtil da var det i vidt omfang lykkedes lærerne at overtræde adskillige regler og forordninger i deres iver efter at afrette uartige, udygtige eller bare uheldige elever. Læs her om lærerens ulovlige lussinger.

Frem til 1967 var det tilladt at straffe børn fysisk i de danske skoler. Modelfoto 2002.

Foto: GRARUP JAN

Meget kunne arbejdsmand Frederik Meyer finde sig i. Men at læreren henne på Østre Gasværk Skole slog hans søn Gottlieb så hårdt med spanskkrøret, at drengen i en rum tid efter måtte døje med ømme, blodunderløbne striber på sin bagdel, dét var for meget.

Frederik Meyer klagede til skolekommissionen over lærerens »selvforglemmende brutalitet« over for sønnen.

Og brutal havde afstraffelsen tilsyneladende været. Som lægen skrev om Gottliebs skader i erklæringen, der findes i den københavnske skoledirektions arkiv:

»Hvis hans forklaring er rigtig, er det meget hårde slag, han har fået på skolen.«

Historien om Frederik Meyer og Gottlieb fremgår af Københavns Stadsarkiv og er fra november 1908. Det er på én gang en både typisk og atypisk historie for sin tid. Atypisk, fordi faderen klagede over afstraffelsen af sønnen og tog Gottlieb ud af skolen på grund af kløene. Typisk, fordi det på den tid var helt normalt, at børn fik klø både i skolen og hjemme.

Det kan man forvise sig om, hvis man søger i erindringerne på Københavns Stadsarkiv, som pensionister i 1969 har skrevet på opfordring fra Magistratens tredje afdeling. Prygl var hverdag for mange børn i de danske skoler for cirka 100 år siden.

Men for 50 år siden – i august 1967 – var det slut. Undervisningsministeriets såkaldte »Spanskrørcirkulære« afskaffede fysisk afstraffelse i skolerne, og når man i dag læser beretninger som dén om Gottliebs sønderslagne bagdel, er det åbenlyst, at alle landets skolebørn burde indlede dette skoleår med at fejre jubilæet.

Ejler, der voksede op på Christianshavn i begyndelsen af 1900-tallet, beskriver sin skoletid således over for Københavns Stadsarkiv:

»Tæv af spanskrør var hverdagskost, øretæver så det sang i hovederne på os drenge for den ringeste forseelse. Svedetimer blev uddelt, som var det udmærkelser.«

Ikke med lærernes gode vilje

Det var et sammensurium og ikke en enkelt faktor, der udløste forbuddet mod fysisk straf i skolen i 1967, fortæller skolehistoriker, professor Ning de Connick-Smith fra DPU på Aarhus Universitet.

»Det var en sammensat bevægelse af mange forskellige udviklingstendenser. Allerede fra århundredeskiftet markerede de grundtvigske friskoler sig som skoler, hvor fysisk afstraffelse ikke var tilladt. Siden 1940erne, da børnepsykologien begyndte at vinde frem, har mange godt vidst, at prygl var skidt, og den stadigt stærkere reformpædagogiske bevægelse har også bidraget til forbuddet. I 1960erne blev der uddannet rigtig mange nye, unge lærere, især kvinder, og den tiltagende feminisering af folkeskolen kan også have spillet en rolle,« siger Ning de Connick-Smith.

Elevklientellet i folkeskolen ændrede sig også i første halvdel af århundredet.

»Folkeskolen ændrer sig op til 1960erne og bliver for alvor folkets skole. Ikke kun skolen for de fattiges børn, men også middelklassens skole. Middelklassebørn kan man ikke bare tæve løs på, som man kunne med de fattiges børn,« siger hun.

Spanskrør og tamp. Foto: Dansk Skolemuseum.

I Københavns Kommune blev det forbudt at slå skolebørnene allerede i 1952. Hverken i 1952 eller 1967 skete det dog med lærernes gode vilje. Lærerne skulle kunne styre børnene, og disciplinproblemer opstod jævnligt. Der var flere store børn i skolerne, fordi det blev mere og mere almindeligt at fortsætte i skolen efter 7. klasse, og samtidig havde skolerne svært ved at rumme de mange børn på grund af de store årgange.

»Danmarks Lærerforening var meget halstarrig og modstander af at ophæve revselsesretten. Foreningen var præget af lærere af det gamle regime. Jeg har talt med lærere, der har fortalt, at det i 1950erne var en mentalitet at slå på mange skoler. »Vi tævede os gennem 50erne«, som én sagde til mig. Når man kom på lærerværelset blev man testet på, om man kunne styre skolens værste klasse og stikke lussinger,« fortæller Ning de Connick-Smith.

Straf skulle bogføres

Der er en kraftig diskrepans mellem datidens fine reglementer og den virkelighed, mange skolebørn oplevede. Allerede i 1814, hvor undervisningspligten blev indført, fremgår det af lærerinstruksen til 1814-anordningen, at »ingen Lærer maa tillade sig, hvor megen Anledning han end dertil maatte synes at have, at tiltale noget Barn i en haanende, spottende Tone, med Skjeldsord og uanstændige Benævnelser. Endnu mindre maa han tiltage sig Ret til øjeblikkeligen og efter eget Tykke at tilføie noget Barn legemlig Straf enten med Stød eller Slag«.

Afstraffelsen skulle føres til protokols, så det fremgik, hvorfor og hvor meget barnet var blevet straffet. Men kun få af datidens straffeprotokoller er bevaret.

»Det skyldes formentlig, at der har været kritik af skolernes magtudøvelse gennem mange år. Først fra folk som Peter Sabroe, psykologer og reformpædagoger, men i mellemkrigstiden og lige efter Anden Verdenskrig blev det forstærket og mere udbredt. Lærerne har klart haft en fornemmelse af, at de skulle gå stille med dørene omkring deres brug af straf,« siger historikeren Keld Grinder-Hansen, der tidligere har været museumschef på det nu lukkede Dansk Skolemuseum.

Af en af de få bevarede straffeprotokoller fremgår det, hvorfor en række 12-13-årige drenge fra Christianshavn er blevet straffet i midten af 1930'erne. Hans Christian Bruun har fået fire slag på grund af »grov Uorden og Uopmærksomhed under Morgensangen«.

Klassekammeraterne Odin Svendsen og John Petersen slap med to slag hver, selv om deres brøde var »grov Uorden og Slagsmaal i Klassen«. Carl Hviid måtte ligeledes tage imod to slag. Han »kommer for sent og trækker bare på Skulderen, naar jeg (læreren, red.) skælder ham ud«, mens både Karl Rav og Henning Thomsen må døje med en times eftersidning, fordi de var »Uforberedte. Skulde lære 5 navne og 5 tal.«

Det var dog ikke alle børn, der blev slået, lige som det heller ikke var alle lærere, der slog. Nogle elever oplevede endda lærernes slag som retfærdige som for eksempel August fra Suhmsgades Skole (født i 1894), der lakonisk beretter om sin skoletid:

»Spanskrøret og linealen blev flittigt brugt, men det var vel også nødvendigt.«

Barnets Navn	Straffen	Straffens Aarsag
Karl H. Brün	4 Slag	Der Uorden og Uopmærksomhed under Morgensengen
Odin Sverdrup	2 Slag	} Prov. Kasten og Slagsmaal i Klassen.
Jahn. Petersen	2 Slag	
Robert Jensen	12 Fime	Smalbet og Opholdning i Gaarden
Michael Bonomarchuk	1 Time	Uopmærksomhed i Tysktime
John Petersen	1 Time	Stadig Smalbet
Rudolf Christensen	2 Sl.	Forstyrrelse i Undervisningen paa Skolen, naar jeg holdt ham i
Carl David	2 Sl.	Kommt forst og bagefter paa Skolen, naar jeg holdt ham i
1934-1935.		
Helge Eriksen	1 Time	Kosten. Smalbet, forstyrrelse i Undervisningen
Olaf Skjott	1 "	
Karl Rør	2 "	Taler uden Tilladelse
Hilf Fieher	1 Time	(Koden) Slag.
Helmer Hansen		
Olaf Jensen	1 Time	
Helmer Jensen		
Olaf Kiepe	1 Time	Slag
Helge Eriksson		
Olaf Jensen	1 Time	
Karl Rør		
Hemming Thomsen	1 Time	Uopmærksomhed i Skole, hvor 5 navne og 5 tal.
Helge Eriksson	1 Slag	Ikke mødt til Eftermiddag.

Straffeprotokol. Foto: Dansk Skolemuseum.

Charles, der er født i 1898 og gik i Tietgensgades Skole, havde dog en anden opfattelse:

»En lærer var ekspert i lussinger. Skolelærere burde lære lidt anatomi. Ved en forvisning af en meget kendt professor på Sundby Hospital, hævdede professoren, at mit øre havde taget skade af slag på øret i barneårene. Lussinger burde forbydes ved lov.«

Tæv opfattet som naturligt

Men lussinger var faktisk forbudt i skolen, da læreren ødelagde Charles' øre. De blev forbudt allerede i 1814. Hvis en lærer var nødt til at slå en elev, måtte han bruge »et lident ris«, »en tynd tamp uden knuder« og fra 1860 et spanskør. Aldrig hånden. Det sagde loven, men alligevel var lussinger den hyppigst forekommende fysiske afstraffelsesmetode helt op i 1960erne.

Keld Grinder-Hansen undrer sig.

»Siden 1814-lovene har der været massive overtrædelser af straffereglementerne. Det er pudsigt, at repræsentanter for samfundet, lærerne, har overtrådt reglementerne helt systematisk. Men i de fleste tilfælde slog forældrene selv, så de opfattede det som naturligt, at lærerne også slog,« siger han.

Gallup undersøgte i 1969 befolkningens holdning til afstraffelse af børn både i hjemmet og i skolen. 44 procent af befolkningen over 15 år var på det tidspunkt blevet fysisk afstraffet i skolen, mens 55 procent var blevet slået i hjemmet. Gallup-undersøgelsen afslørede også, at afstraffelsen i skolen især ramte drengene, mens afstraffelsen i hjemmet var forholdsvis ligeligt fordelt mellem kønnene. 34 procent var hverken blevet slået i skolen eller hjemme. Undersøgelsen viste i øvrigt også, at der i 1969 stadig var flertal for, at skolen burde kunne straffe børnene korporligt.

Når Gallup spurgte, hvordan afstraffelsen i skolen var foregået, svarede 70 procent, at de havde fået lussinger - som altså havde været ulovlige siden 1814. Det var kun 16 procent, der til sammenligning var blevet straffet med spanskrøret, der i mange skoler blev faset ud efter Anden Verdenskrig.

»Det gav sådan nogle kedelige blå og røde mærker,« som Keld Grinder-Hansen siger.

»Spørgsmålet om fysisk straf i skolen kom meget an på læreren. Der var rigtigt mange lærere, der i årtier før forbuddet havde klaret sig glimrende uden at slå, og i løbet af det 20. århundrede blev frekvensen af spanskrør og lussinger sat kraftigt ned. Faktisk tror jeg, at ydmygelser, hån og mobning fra lærerens side var langt værre og mere udbredt,« siger Keld Grinder-Hansen.

August 1967 var tidspunktet, hvor det blev forbudt at slå børn i skolen. Børnene måtte så vente yderligere 30 år, før Folketinget med én stemmes flertal i foråret 1997 forbød forældre at slå deres børn. Derfor fejrer børnenes rettigheder to markante jubilæer i år.

I en tid, hvor vi heftigt diskuterer, om der er for mange beskeder på forældreinfra, og om børnehaveklassebørn må sige »fuck« til deres lærer, er det måske meget godt at sende en stille tanke til børn som Gottlieb. Måske han ville undre sig lidt over nutidens skoleproblemer?

Kilde: <https://www.berlingske.dk/samfund/i-folkets-skole-slog-man-da-boern>